

F I G Y E L Ő

A zombori ünnep.

Tíz évvel ezelőtt, 1933-ban a megszállott Bácskában férfikora delén meghalt egy falusi orvos, akiről az anyaországban kevesen tudtak, de aki ennek a vidéknek azokban a szomorú években a legnagyobb magyarja volt. Hivatásának megfelelően Ószivác község betegeit gyógyíttatta, vagy a telecskai dombok falvait járta kerékpárjával, hogy segítsen szenvedő embertársain: magyarokon, németeken, bunyevácokon, szerbekben. Halálos kór pusztított az ő szervezetében is, de szabad idejében mégis nem saját egészsége volt a főgondja, hanem a kisebbségi sorban magára maradt magyarság ügye.

Az igénytelen ósziváci orvos, a Bessenyeiek és a Kazinczyak fajtájából való volt: írt és szervezett, buzdított és példát adott. Ha írt, halkhangú versei és finom novellái alá Szenteleky Kornélnek írta magát, szerbhangzású családi nevét ilyenkor nem használta. Ez is félre nem ismerhető vallomás volt. Szenteleky a leszakadt magyarságot akarta legalább lélekben hozzá forrasztani a szétszakadt ország darabjaihoz. Ezért levelezett Erdély, a Felvidék és az anyaország íróival. A megszálló hatalom tiltó intézkedéseitől vissza nem rettenve szervezi a Bácska magyar íróembereit, és megindítja a *Kalan-gyát*. Közben ráér, hogy nagy nyelvtudása alapján figyelje egész Európa irodalmi és szellemi képét. S mindezt azért teszi, hogy a Vajdaságban sem apadjon el a magyarság szellemi élete.

Pedig nem volt könnyű a dolga. Mert a Bácskában nem folytatni kellett valamit, mint Erdélyben, hanem újra kezdeni. Hiszen

az a Magyar Parlag, melynek szomorú valóságára Ady ébresztett rá bennünket, a Bácskára illik rá legjobban. Az a dús magyar élet, mely az Árpádok alatt itt virágzott, a törökök másfél évszázada alatt városaival, monostoraival, embereivel együtt véglegesen eltűnt. Még a természet is más képet öltött ezen az áldott vidéken. Elvadult s haszontalan gaz verte föl az ország legkövérebb földjét. Történelmünk térképei Bácska földjét jelzik a magyarság szempontjából legjobban tönkretett területnek. És ezen a földön mindmáig nem indult meg a régi magyar élet. A századforduló ugyan Kánaánt talált itt, de magyar szellemi élet, mely zamatait innen a helyi talajból szívta volna, nem alakult ki. Magyar író, aki hű maradt volna ehhez a tájhoz, és vezére vagy kifejezője lett volna ennek a darab földnek, nem igen akadt. S ebben a közömbösségben érte a magyar világnak ezt a sarkát az elszakadás, és itt kezdődött Szenteleky Kornél szerepe. Nem sokat tudtunk meg róla ideát, mert úgy vezetett, hogy ne az ő szava legyen a legmesszebb hangzó. Szétosztogatta önmagát, másokat akart megszólaltatni és várta a nagyobbakat, a jelesebbeket.

Most a felszabadulás erőt adó két esztendejének eltelte után 1943 március 14-én seregszemlére gyűltek össze a Délvidék írói Zomborban, hogy a Szenteleky Kornél Irodalmi Társaságban tömörüljenek. Tanulmányok nélkül nem szűkölködött már az alakuló gyűlés sem. Prokopy Imre, az előkészítő bizottság elnöke nemcsak a kísérletezések koráról számol be, hanem meg is győz a délvidéki magyar irodalmi társaság szükségességéről. Ahol a szerbségnek

már száztizennyolc éve irodalmi köre és szervezett irodalmi megnyilatkozása van, ott a magyarság mindez ideig néma maradt a saját hazájában. Herceg János, a megújuló *Kalangya* főszerkesztője a délvidéki magyar író különleges hivatásáról beszél. A magyarság egyeteméhez való tartozáson kívül táji színek is jelentkeznek a bácskai íróban. Krämer Gyula elnök beszédéből kiviláglik, hogy az új irodalmi társaságnak l'art pour l'art-irodalmon túli céljai is vannak: megteremteni a lelki egységet a magyarság e végvár-vidékén.

A hallgatóság soraiban képviselve van az egész Bácska Szabadkától Ujvidékig. De az új írói alakulással együtt ünnepel a felolvasott táviratok és levelek tanúsága szerint az ország minden része. Szeged, mely mindig egynek érezte magát a délvidéki magyar megmozdulásokkal, személyes képviselőt küldött. Koltay-Kastner Jenő, a Délvidéki Szemle szerkesztője, a Horthy Miklós Tudományegyetem Barátai Egyesülete nevében köszönti az új írói szövetekezést, Krammer Jenő pedig a Dugonics Társaság testvéri közöntését tolmácsolja.

Este a színházban a város közönsége előtt is bemutatkozik a Szenteleky Társaság. A kedves kis színház páholyaiban és széksorokban boldog magyar arcok érdeklődve várják a műsor megkezdését. Az egyik páholyban a rádió műszaki emberei ülnek készülékeik mellett, s ismételten látjuk a színpad körül a Társaság lelkes ügyvezető titkárának, Csuka Zoltánnak folyton tevékenykedő alakját.

Herczeg Ferenc üdvözlő szavait Prokopy Imre olvassa fel. A magyar írók nesztorá kedvesen em-

lékezik vissza Bácskára, a magyar Provencera, mely annyi alakot és tárgyat szolgáltatott a kezdő íróknak. Azután Deák Leó és Reök Andor főispánok szólnak a Társaság hivatásáról. Bisztray Gyula Szenteleky Kornél alakját mutatja be tanulmányában. A művészi részt Simonffy Margit vezeti be délvidéki költők verseinek művészi előadásával, majd a Társaság tagjai következnek: Kiss Lajos, Cziráky Imre, Szirmai Károly és Müller János.

Bizonyos, hogy a délvidéki írók nehéz feladatra vállalkoztak, amikor Szenteleky Kornél munkáját akarják folytatni. Mert a Bácska mindig gazdag volt gabonatermő földekben, de szegény volt szellemi igényekben. Szenteleky Kornél az úttörést elvégezte, de még mindig csak a magvetés ideje van. Hogy itt változás álljon be elmúlt és elszalasztott évszázadok után, az jórészt az írókon fordul meg. Tudják-e közönségüket kiszolgálni, igényességre nevelni, hogy a vegyes lakosságú Bácskában a magyarságnak helyi ereje is legyen, és a magyarság helyi megnyilatkozásai is kívánatossá tegyék a nyelvileg tarka területen a magyar szellemi egységbe való beolvadást.

A város egyik csendes terén a karmelita atyák templomának homlokzatáról Szent István király szeme vigyáz a városra. Bent a templomban most épen bunyevác prédikáció folyik, utána következik a magyar, de tegnap német litánia volt. Ez a föld valóban a szentistváni Magyarország egy tipikus darabja. A tér végén hatalmas tiszafabokrok karéjában áll a kastélyszerű megyeháza. Szép udvarának különös díszé van. A szabad famezőkön, az ablakok közei reneszánsz keretekben a várme-

gye helységeinek neveit olvasom. Ez az előkelő udvar egy hatalmas helységnévtár: magyar, német, bunyevác, szerb, horvát lakosságú községek nevei sorakoznak egymásután, de a legtöbb helység vegyes lakosságú. Elgondolkozhatnak ezen a gyűjteményen a délvidéki magyar írók. Melyeknek írnak ezek közül? Valamennyinek. Legalábbis csak ez lehet a helyes cél. És lelkiismeretvizsgálást is tarthatnak itt a megyeház udvarán. Minden leírt szavuk mérlegre kerül nemcsak a kritikai rovatban, hanem a szívekben is, olyan emberek szívében, akik talán az ő megnyilatkozásaik alapján döntenek jövő magatartásukról, magyarságukról.

Ott látom a falon az egyik keretben Ószivác község nevét is. Ez volt a délvidéki írók mesterének székhelye, a bácskai Széphalom. A Mester nem élhette meg ezt a mai szép napot, és nem láthatta „eszméi győzedelmét“, de kívánjuk, hogy lássa egy egész ország a bácskai irodalom kivirágzását. Ennek a célnak és reménynek volt ígérete a zombori ünnep.

MEGYER JÓZSEF

Szongott Kristóf

(1843—1943)

Szongott Kristófnak, első armenológusunknak nevét — sem életében, sem halála után — nem dobolta füleinkbe semmilyen hírverés sem. Személye még emlékében is ugyanolyan csendes, szerény és háttérbehúzó volt, mint munkás életében. Kitüntetésben nem részesült, a közvélemény nem vette hátára, a pénz pedig előtte elérhetetlen távolságból csillogtatta feléje az élet anyagi örömeit, viszont fanatikus hazafiságából eredő egynéhány tudományos té-

vedéséért számtalan gánccsal, gúnyos lekicsinyléssel és közönnyel verték őt az élet és a kortársak.

Azonban halálának hírére 1907. január 24-én, csak a nagynevű közéleti férfiaknak kijáró gyászpompával búcsúzott tőle szeretett városa: Szamosújvár, míg a következő napokban az ország szak-sajtója és napilapjai egyöntetű leplezetlen tisztelettel dicsőítették Szongott érdemeit, méltatták páratlan hazafiságát és fájlalták elhunytát.

Szongott Kristóf 1843. március 21-én született Erdélyben, Marosbogáton, örmény eredetű családból. Családjának eredeti örmény neve Ászvádur volt, ami annyi mint Isten adta; ezt szószerint németre fordítva, viselték a Szongott nevet.

Középiskoláit nagy anyagi küszködéssel Gyulafehérvárott végezte el 1863-ban kitűnő eredménnyel. Ekkor a Szamosújvár város közönsége által akkoriban még fenntartott örmény katolikus algimnáziumhoz választották meg tanárnak. Szamosújvárt is kettős küszködés kötötte le életét. Csekély tanári fizetéséből nemcsak családját tartotta el, de mostoha viszonyok között élő testvéreit is támogatta. Szabad idejében pedig folytonosan tanult, hogy nyelvi és tudományos ismereteit fejlessze és gyarapítsa. Mert a tanári pályát hivatásnak tekintette, melynek érdekében és köréből mindent akart tudni.

Szongott Kristófot, mint minden kultúrořstőnnel eltelt egyéniséget, a megtanult adatok újabb és mindig erősebb tanulásra készítették. Így ritka szorgalommal hazánk legnagyobb örmény szakértőjévé fejlesztette magát. Csendben és feltűnés nélkül, hosszú évekig átbúvárkodta úgy a hazai,